

METİNLERARASILIK KAVRAMI BAĞLAMINDA VÉRONIQUE'İN İKİLİ YAŞAMI VE SİYAH KUĞU FİMLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

Özgehan ÖZKAN

Dr.Öğr.Üyesi, Trabzon Üniversitesi, ozgehan8(at)yahoo.com.tr

ÖZ

Anahtar kelimeler:

*Metinlerarasılık,
Siyah Kuğu,
Véronique'in İkili
Yaşamı,
Anıştırma*

Metinlerarasılık, hiç bir metnin (bir yazıyı biçim, anlatım ve noktalama özellikleriyle oluşturan kelimelerin bütünü-TDK) tamamen özgün olamayacağı, kendinden önce ifade bulmuş metin veya metinlerden izler taşıyacağı tezini öne süren yaklaşımdır. Bu tezden hareketle, metinlerarasılığın insanın tarihi kadar eski olacağı kabul edilse de kavramsallaşması 1960'lı yıllara, postmodernizm tartışmalarının yoğunlaştığı döneme denk gelmektedir. Dikkatli incelendiği zaman herhangi bir metin ile kendisinden önce yazılmış bir başka metin arasında dikkate değer ortak noktalar olduğunu görmek mümkündür. Bu araştırmada 1991 yılında Krzysztof Kieślowski'nin yönettiği "Véronique'in İkili Yaşamı" filmi ve 2010 yılında Darren Aronofsky'nin yönettiği "Siyah Kuğu" filmleri karşılaştırılacaktır. Psikolojik drama türündeki iki filmin kesişme noktaları, metinlerarasılık yöntemlerinden biri olan ve okuru/izleyiciyi merkeze koyan "Anıştırma" yöntemi ile tespit edilecektir

COMPARISON OF FILMS THE DOUBLE LIFE OF VERONIQUE AND BLACK SWAN IN THE CONTEXT OF INTERTEXTUALITY TERM

ABSTRACT

Keywords:

*Intertextuality,
Black Swan,
The Double Life
of Véronique,
Allusion*

The intertextuality is the approach that suggests that no text (a whole of words that make up with formal, expression and punctuation features - TDK) can be completely original, that it will carry traces of text or texts that have been expressed before it. Based on this thesis, although it is accepted that intertextuality will be as old as the history of human beings, its conceptualization coincides with the 1960s, the period in which the debates on postmodernism intensified. When examined carefully, it is possible to see that there are remarkable common points between any text and any other text written before it. In this study, the film "double life of Véronique" directed by Krzysztof Kieślowski in 1991 and the film "Black Swan" directed by Darren Aronofsky in 2010 will be compared with each other. The intersection points of the two films will be determined by the method of "Allusion" which is one of the intertextuality methods and which places the reader / viewer at the centre

Giriş

İnsanın dünya üzerindeki var oluş süreci farklı disiplinler ve farklı bilimciler tarafından çeşitli ölçütlere göre sınıflandırılmıştır. Tarih bilimine göre insanın var oluşunu "tarih öncesi devirler" ve "tarihi devirler" olmak üzere iki ana kısma ayırıp sonra bunları da kendi içinde ilk çağ, orta çağ vb. sınıflandırmak mümkündür. İletişim bilimi dahilinde örnek vermek gerekirse iletişim bilimci Marshall McLuhan insanlık tarihini başta iletişim teknolojileri olmak üzere teknolojik yeniliklerin belirlediğini ifade eder. "McLuhan iletişimin toplumlar üzerindeki etkilerini göz önünde bulundurarak insanlık tarihini; Kabile Çağı, Edebiyat Çağı, Basım Çağı, Elektronik Çağı olarak dört devreye ayırmıştır (Şen, 2010:200). Kabile çağı, yazı öncesi dönemdir, sadece konuşma vardır. Yazının bulunması ile edebiyat çağı başlar. Matbaanın bulunması ile bilgi çoğaltılabilir hale gelir. Elektronik kitle iletişim araçları ise insanın yazı ve okumadan kopup tekrar söze döndüğü çağ olarak karşımıza çıkar.

Bu sınıflandırmaları çeşitlendirmek, çoğaltmak mümkündür. Ancak ortak noktaları insanın kendini ifade etmek isteyen bir varlık olmasının belirleyiciliğidir. Tarih sahnesinde var oluşundan itibaren kendini ifade etme gayreti olan yegane tür insandır. Yazı öncesi dönemde destanları, mitleri, hikayeleri ile aklındakini, gönlündekini dışa vurmuştur. Bununla yetinmemiş, ifade ettiklerinin hem mekanda, hem zamanda anlam değişimi ve anlam kaybı olmaksızın kalıcı hale gelmesini istemiştir. Bu isteğinin sonucunda soyut-somut varlıkları simge ile ifade etme becerisi geliştirerek yazıyı bulmuştur. İnsan için bu da yeterli olmamış, yazılı içeriğe geniş kitleler tarafından ulaşılmasının bir yolunu araştırmış ve matbaayı bulmuştur. Bütün bir iletişim tarihini hatta insanlık tarihini bilgiyi ifade etme, bilgiyi kalıcı hale getirme, zamanda ve mekanda aktarabilme, daha çok bilgiyi anlam kaybı ve değişimine uğratmadan en kısa zamanda aktarabilme çabasının tarihi olarak da okumak mümkündür.

İnsanlık tarihi bir "ifade etme" tarihidir. İnsan türü, mağara duvarı/kaya resimlerinden dijital mecraya kadar var oluşundan beri söz söylemektedir ve her bir ifade ediş biçimi, kendinden öncekilerden az veya çok izler taşımaktadır. Her metin önceki metinler ile kesişim kümelerinde buluşur. Böylece giderek zenginleşen, çeşitlenen, birbirini besleyen, yeni fikir mecraları sunan ve gelişen bir sözel-yazılı kültür bütünü'nün parçaları ortaya çıkar. Metin olarak değerlendirilebilecek ifade ediş biçimlerinin bu geçişli yapısı, metinlerarasılık kavramının ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Metinlerarasılık

Herhangi bir metnin, kendisinden önce yazılmış metinlerden izler taşıması, kimi zaman önceki metin ekseninde dönüşerek yeni bir hâl alması ve okur/izler kitlede önceden karşılaştığı o metinleri hatırlatacak kesişim noktalarına sahip olması durumudur. Aktulum, metinlerarasılık kavramını "iki ya da daha fazla metin arasındaki ortak birliktelik ilişkisi, yani, biçimsel olarak ve çoğu zaman, bir metnin başka bir metindeki somut varlığı" (1999:93) şeklinde tanımlamaktadır. Metinlerarasılık kavramını yalnızca kültür sanat temelli entelektüel içerikler arasındaki kesişim noktaları olarak düşünmemek gerekir. Bunun da öncesinde insanın doğada hayatta kalma mücadelesi içinde hayati öneme sahip bilginin aktarılması, aktarılan bilginin üzerine yenilikler ekleyerek geliştirilmesi de bu bağlamda değerlendirilebilir. "İnsanlık tarihinin başlangıçtan bugüne kadar kesintisiz olarak devam ettiği düşünülürse geçmişte yaşanan olayların, hayatı kolaylaştırıcı keşiflerin kendiliğinden sonraki olay ve gelişmelere temel hazırladığı, onların anlaşılmasını kolaylaştırdığı kabul edilebilir (Karatay, 2010:159). Örneğin çamur halindeyken şekil verilen toprağın ısı ile buluşunca katlaştığı keşfi, kil tabletlerden yiyeceklerin saklandığı çömleklere, süs eşyalarından sanat eserlerine kadar geniş yelpazede üretilen maddi kültürün içeriğinin temel bilgisidir.

Temelini Postmodernizm ve Yapısökümcülük'ten alan Metinlerarasılık, başta Kristeva olmak üzere Barthes, Riffaterre, Genette gibi birçok dilbilim ve göstergebilimcinin geliştirdiği bir metin çözümleme yöntemidir. Söz konusu yöneme göre her metin, kendinden önce üretilmiş metinlerle doğal bir bağ kurmaktadır; bu doğrultuda bir metnin okuyucusu kadar anlamı vardır ve her okuma, okuyanın bilgi birikimine ve okuma sürecine bağlı olarak değişebilmektedir (Gündoğdu, 2012:1893).

Okur/izler kitle öncel metne ve halihazırdaki metne ancak çok iyi nüfuz ettiğinde bu ilişkiyi fark edebilir. Okurun inisiyatifine ağırlık veren, adeta kasıtlı bir şekilde okurun iz sürmesi istenen bir metinlerarasılık söz konusudur.

Tarihi Süreci İçinde Metinlerarasılık

Metinlerarasılığa yönelik literatür tarandığında kavramın ağırlıklı olarak edebiyat mecrası ile ilişkilendirildiği görülmektedir. Bununla birlikte metinlerarasılığı sadece edebi metinler dairesinde ele almak eksik bir yaklaşımdır. Çünkü hangi mecrada hangi şekilde kodlanırsa kodlansın her ileti bir metindir ve metinlerarası ilişkilerden bağımsız değildir. Bu nedenle kavramın tarihçesini insanın tarihçesi ile eş tut-

mak mümkündür.

Ekiz'e (2007:124) göre metinlerin öncel metinlerle kurduğu ilişki Antikçağ'dan günümüze kadar çeşitli şekillerde karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan en bilineni açık göndermedir. Bu alıntılama ve tırnak işareti ile gösterilir. İkinci tür ilişki ise, kapalı ya da örtük ilişkidir. Bu ilişki okuru ön plana çıkartır ve anlam üretmeye zorlar.

Metinlerarasılığın bir terim olarak kavramsallaşması ise Bulgar asıllı Fransız psikanalizci, roman yazarı ve göstergebilimci Julie Kristeva ile 1960'lı yıllarda başlamıştır. "Julia Kristeva, metinlerin başka metinlerle olan her türlü ilişkisini metinlerarasılık kabul ederek 'metinlerarası ilişkiler' adı altında değerlendirmekteydi. Bu yaklaşıma Kristeva'dan sonraki bir çok kuramcı da katılmaktaydı. (Özdemir, 2017:31). Zengin'in (2016:299) ifadesi ile her ne kadar Ferdinand de Saussure, Mikhail Bakhtin ve Roland Barthes gibi teorisyenler oluşturmaya başlamışlarsa da ilk kavramsallaştırma 1966'de Julia Kristeva'nın "metinlerarasılık" terimini kullanmasıyla gerçekleşmiştir.

II. Dünya Savaşı sonrasında değişen sosyal ekonomik koşullarında ortaya çıkan ve 60'lı yıllarda kavramsallaşan postmodernizm de metinlerarasılığa temel teşkil etmiştir. Postmodernizm, "modernizmin aksine eskiyi yadsımaz, geçmişle ilişkisini sıkı tutmaya çalışır. Postmodernizmde modernizmde olduğu gibi sıkı kurallar yoktur. Bu akımda geçmiş tamamen yadsınmaz; geçmişten parçalar alınır, yeniden yorumlanır ve tartışmaya açık hale getirilir" (Dost ve Taşdan, 2017:125).

"Kristeva'dan sonra kavrama bir somutluk ve uygulanabilirlik alanı sağlayan eleştirmenlerden ilki Laurent Jenny'dir. Jenny, bir metnin metinlerarası ilişkiler ağı olmadan kavranmasının mümkün olamayacağını savunur" (Korkmaz, 2017:74). Her türlü toplumsal söylemi metinlerarasılık ağına dahil etmektedir.

Metinlerarasılık kavramı dahilindeki yöntemler günümüzde bu incelemenin de konusu olan sinema dahil çeşitli içerikleri değerlendirilmesinde kullanılır hale gelmiştir. Değişik çözümleme yöntemlerinin yeterince doygunluğa ulaştığı, uygulamaya döküldüğü, dizgeleştirildiği kimi Batı ülkelerinde (...) yazınsal alanın dışında sanatın değişik biçimlerinde metinlerarası yaklaşımların verilerinin sıklıkla kullanıldığı konuyla ilgili yapılan çalışmalara şöyle bir göz atıldığında hemen görülebilecektir. Sinema, bir metinlerarasılık ve göstergelerarasılık görüngüsünde, son yıllarda üzerinde durulan alanlardan biri olmuştur (Aktulum, 2018:19).

Öz bir ifade metinlerarasılık insan var olduğundan beri vardır, kavramsallaşması 1960'lı yıllarda postmodernizm tartışmaları içinde gerçekleşmiştir. Bugün edebiyattan sinemaya, reklam metinlerinden müzik güftelerine kadar metin olarak tanımlanabilecek her bir yapının önceki metin veya metinleri az veya çok içerdiği kabul edilmektedir.

Metinlerarasılık Yöntemlerinden Biri Olarak Anıştırma

Bu incelemede metinlerarasılık yöntemlerinden "Anıştırma" kullanılmıştır. Anıştırma Türk Dil Kurumu Sözlüğü'nde (site) "Bir görüntü, bir söz ya da sesle, bilinen bir şeyi akla getirme" olarak tanımlanmıştır. Sözlükte anıştırmanın eş anlamlısı "Telmih" olarak gösterilmiştir. Açıl'ın (2014:11) ifade ettiği çağrışımlar başka metinleri ve hikayeleri akla getirdiği için onlara telmihte bulunulmasını sağlamaktadır. Bu da telmih ile metinlerarasılık kavramını yakınlaştırmaktadır. Anıştırmada üstü örtülü bir gönderme vardır. Okuru/izleyiciyi merkeze alan bir metinlerarası değerlendirme söz konusudur. Bir anlamda inisiyatif eserin üreticisinden, eserle muhatap olana geçmiştir. Eser sahibinin kastetmediği bir göndermeyi dahi okur kendi nezdinde ortaya çıkartabilmektedir. "Bu tür gönderimleri alımlamak, açık gönderimler kadar apaçık değildir. Okurun çıkarımları, ilgili metinlerle kurduğu diyalogla bağlantılıdır" (Ögeyik, 2008:77). Başka bir ifade ile anıştırmayı yapan eser sahibi söz konusu göndermenin farkında dahi olmasa ya da gönderme kastı olmasa dahi, okur kendi alımlaması dahilinde bu kesişim noktalarını bulabilmekte, anlamlandırabilmektedir. Okuru merkeze koyan bir yöntemdir.

Analiz

Bu kısımda Véronique'in İkili Yaşamı ve Siyah Kuğu filmleri, anıştırma yöntemi ile karşılaştırılacaktır.

Véronique'in İkili Yaşamı Filmi Hakkında Genel Bilgi

Orijinal Adı: The Double Life of Veronique

Yapım Yılı:1991

Yönetmen: Krzysztof Kieślowski

Senaryo: Krzysztof Kieślowski, Krzysztof Piesiewicz

Yapımcı: Leonardo De La Fuente

Tür: Psikolojik Drama

Ödüller: Cannes Film Festivali En İyi Kadın Oyuncu Ödülü, ABD Ulusal Film Eleştirmenleri Derneği En İyi Yabancı

cı Film Ödülü

Konu: Weronika Polonya'da babasıyla yaşayan bir öğrencidir. Piyano eğitimi almıştır. Sesi çok güzeldir, çok yeteneklidir, çok güzel şarkı söylemektedir ve müzik alanında büyük bir kariyere sahip olma şansı vardır. Bir yandan da içten içe "Yalnız olmadığını" hissetmektedir. Anlam veremediği, adını koyamadığı, somutlaştıramadığı bu duyguyu hissetmektedir. Weronika hırslı, yaşama dört elle sarılmış ve ana göre yaşayan giden bir mizaca sahiptir. Teyzesi ile olan bir diyalogunda ailesindeki bazı bireylerde ani ölümler yaşandığını öğreniriz. Weronika da zaman zaman kalbinde rahatsızlık hissetmektedir ancak bunu önemsememekte ve müzik tutkusunun getirdiği heyecan ve yorgunluğa kendini bırakmaktadır. Weronika ilk gösterisini sunduğu sırada kalbi heyecana ve yorgunluğa dayanamaz ve sahnede ölür. Filmin ikinci yarısında Fransa'da yaşayan Véronique ile tanışırız. Véronique, fizik olarak Weronika'nın birebir aynısıdır (İki karakteri de aynı oyuncu -Irène Jacob- canlandırmaktadır). Véronique de tıpkı Weronika gibi annesini kaybetmiştir ve yalnızca babası vardır. O da babasına "Yalnız olduğunu" hissettiğini söyler. O da bu duygunun nedenini anlamamakta, yalnızca hissetmektedir, o da müzikte çok yeteneklidir, o da kalbinde bir rahatsızlık olduğunu hissetmektedir. Ancak Weronika'dan farklı olarak hırslı, istekli, bedeli ne olursa olsun vazgeçmeyen bir kişi değildir. Temkinlidir. Kalp rahatsızlığını ciddiye alır ve doktora gider. Büyük bir müzik kariyerine sahip olabileceken hayatının geri kalanını bir ilkokulda müzik öğretmeni olarak geçirmeye karar verir. Bu arada okula gösteri için gelen bir kuklacı ile tanışır, aralarında bir ilişki başlar. Kuklacı Véronique'in iki adet kuklasını yapmıştır. Véronique kuklaciya neden iki tane yaptığını sorar. Kuklacı da "Birini çok fazla kullanıyorum ve yıpranıp eskiyor, o nedenle iki tane" der.

Siyah Kuğu Filmi Hakkında Genel Bilgi

Orijinal Adı: Black Swan

Yapım Yılı: 2010

Yönetmen: Darren Aronofsky

Senaryo: Andres Heinz , Mark Heyman, John J. McLaughlin

Yapımcı: Arnold Messer, Brad Fischer, Brian Oliver, Jon Avnet, Mike Medavoy, Scott Franklin, Peter Fruchtmann, Ari Handel

Tür: Psikolojik Drama

Ödüller: Eni İyi Kadın Oyuncu Akademi Ödülü başta olmak üzere 20'nin üzerinde sinema ödülü

Konu: Nina New York'ta yaşayan bir balerindir. Çok hırslı, çok disiplinli ve çok çalışkandır. Kuğu Gölü eserinin provalarını sürdürmektedir ve baş rol olan hem beyaz kuğu (masumiyet, saflık, kırılganlık), hem de siyah kuğuyu (hırs, kötülük, güç) oynamak istemektedir. Bunun için kendini paralarcasına çalışmaktadır. Kendi mizacı beyaz kuğu ile birebir örtüşürken, siyah kuğu tarafını bastırmıştır. Ancak bale grubunun yönetmeni Thomas bu rolü alabilmesi için içindeki siyah kuğuyu ortaya çıkartması gerektiğini telkin etmekte, içindeki bastırılmış yönü açığa vurması için onu yönlendirmektedir. Nina annesiyle yaşamaktadır. Annesi baskın ve kontrolcü bir kişidir. Kendisi de gençliğinde balerindir ve başarılı olamamıştır. Her ne kadar bu tip ebeveynler kendi başarısızlıklarını çocuklarının başarısı ile telafi etme eğiliminde olsa da Nina'nın annesi böyle görünmekle birlikte aslında kızının başarmamasını, hep kendi kontrolü altında kalmasını istemektedir. Nina'nın bütün hayatı evi ve baledir. Yetişkin yaşta olmasına rağmen "Annesinin küçük kızı" gibi yaşamaktadır. Odası peluş oyuncaklarla doludur. Arkadaşlık veya aşk ilişkisi yoktur. Nina sonunda şizofrenik belirtiler sergilemeye başlar. Bale ekibine yeni katılan ve siyah kuğunun bütün özelliklerini taşıyan balerin Lily üzerinden kendi siyah kuğu kimliğine ulaşmaya çalışır. Çift kişilik belirtileri Nina'nın bu kişiliklerden birini -aslında kendini- öldürme girişimi ile son bulur.

İki Filmin Metinlerarasılık Yöntemlerinden Anıştırma Yolu İle Kıyaslanması

1-Çift Kişilik/Zıt Kişilikler

"Véronique'in İkili Yaşamı" filminde şizofreni benzeri bir hastalıktan kaynaklanan kişilik bölünmesi söz konusu değildir. Gerçekten de iki ayrı ülkede yaşayan, iki ayrı hayatı olan iki genç kadın vardır. Ancak fizik olarak birbirlerinin birebir aynısıdır. İkisi de müzisyendir. İkisi de tek ebeveynlidir (baba). Bu anlamda aynı kişinin farklı mizaç yapıları üzerinden yaptıkları farklı seçimler ve beraberinde gelen yaşamlar olarak da değerlendirilebilir. Weronika hırslı, dışa dönük, tutkulu bir kişidir. Anı yaşar. Örneğin arkadaşının çalıştığı bir müzik okulunda provalar sırasında anın büyüüne teslim olup şarkılara eşlik eder. Provaları bozmak, dikkatleri dağıtmak gibi temkinli, kontrollü davranış sergilemez. Temkinli bir kişinin kaygılarını taşımaz, anı yaşar. Coşkulu kişiliğine başka bir örnek de, dışarıda arkadaşları ile şarkı söylerken aniden bastıran şiddetli yağmurda arkadaşları ka-

çışıp ıslanmaktan ve hastalanmaktan korunurken, o yağmur altında sonuna kadar şarkı söylemeye devam etmesidir. Su birikintilerine aldırmadan koşar. Ailesinde ani ölümler olduğunu, kendisinin de bunu yaşayabileceğini bilmesine rağmen “durmaz”.

“Siyah Kuğu” filminde ise aynı bedende iki mizacı yaşatan tek karakter vardır. Nina yetişkin olduğu halde baskın anne kontrolünde birey olamamıştır. Yetişkin suretinde çocuk olarak yaşamaktadır. Masum, kırılgan, ürkek, oyuncaklarla dolu odasında uyuyan, sosyal hayatı olmayan bir balerindir. Bu anlamda sahneye koyulacak Kuğu Gölü eseriindeki beyaz kuğudur. Ancak içinde açığa çıkmak için çırpınan atılgan, tutkulu, istediğini almak için kötülük yapmaktan çekinmeyen, ana göre yaşayan siyah kuğu tarafı da vardır, ki istediği başrolü alabilmesi için bu yönünü ortaya çıkartması şarttır. Nina’nın içindeki bu yönü ortaya çıkartma çabası, sırtındaki “kanat” yerlerini sürekli kaşıyarak kanaması ile sembolize edilmektedir. Bu karakter yapısı, bale grubuna yeni katılan Lily’de (Mila Kunis canlandırmaktadır) tüm özellikleri ile bulunmaktadır. Hatta Lily’nin sırtında siyah kanat dövmesi vardır. Lily sürekli siyah giysiler giymektedir. (Nina’nın içindeki siyah kuğuyu yavaş yavaş ortaya çıkarışı, filmin başlarında sadece beyaz olan giysilerinin filmin devamında grileşmesi ile de sembolize edilmiştir). Nina onda kendi açığa çıkartmadığı ana göre yaşayan, zaman zaman kontrolü bırakan yönünü görür. Hatta bu görüş o kadar ileri gider ki, Lily ile ilgili halüsinasyonlar yaşar. Örneğin Lily’yi trende ilk kez gördüğünde Lily’nin yüzü kendi yüzüne dönüşmüştür. Lily’de kendi çekinik tarafını canlandırmıştır.

Polonyalı Weronika karakterinin Siyah Kuğu filmindeki karşılığı Nina’nın “Siyah Kuğu” karakteridir. Bunu hem Mila Kunis’in canlandırdığı dışa dönük Lily karakteri, hem de Natalie Portman’ın canlandırdığı Nina’nın zamanla açığa vurduğu dışa dönük karakteri olarak yorumlamak mümkündür. Lily de Weronika gibi ana göre yaşar. Tıpkı Weronika’nın yağmur altında dışarıda erkek arkadaşıyla birlikte olması gibi, bir diyalogunda Lily’de “Sabah nerede uyanacağım belli olmaz” demektedir. Fransız Véronique ise Nina’nın beyaz kuğu hali ile benzeşmektedir. Kontrollüdür. Hızlı hareket etmez. Ana göre yaşamaz. Kalbinde rahatsızlık hissederek hissetmez doktora gider kontrollerini yaptırır ve yaşamını ona göre düzenler. Nina da sağlık anlamında olmasa bile dans edışı anlamında çok kontrollüdür. Hatta bale grubunun yönetmeni ona “Başarı her zaman kontrol demek değildir, arada kendini bırakmaktır” diye telkinde bulunur.

2-Başarı Yolunda Kendine Zarar Verme

Hem Polonyalı Weronika’da hem de Nina’da itidal özelliği yoktur. Durmak, dinlenmek bilmeden mesleki başarının peşinde koşarlar. Weronika müzik için başka şehre taşınmıştır. Nina gibi sağlıklı, dengesiz bir ruh hali içinde olmasa da, neşeli ve hayat dolu bir genç kadın da olsa kalbinin ona verdiği tehlike sinyallerini, ölüm ihtimalini (ailesinde ani ölümler olduğunu bilmektedir) bile görmezden gelmiş, hedefine kilitlenmiştir. Nina’nın da Weronika gibi tek amacı Kuğu Gölü Balesi’nde hem siyah kuğu, hem de beyaz kuğu olarak dans ederek başrolü almaktır. Bunun için evde de provalarını sürdürmektedir. Kendini o kadar yıpratmaktadır ki ayak parmakları, ayak tırnakları kanamaktadır. Ayrıca kendisi de bilinçli olarak kendisine zarar vermekte, ellerini kanatmaktadır. Mükemmeliyetçilik odaklı kişilik yapılarında rastlanan blumia/anoreksiya gibi hastalıklar da taşıdığı da anlaşılmaktadır (Bir kaç sahnede kusması, annesinin kutlama amaçlı yaptığı gösterişli pastayı yemeyi reddetmesi vb). Nina’nın kariyer yolunda kendini yıpratmasının bir örneği de gösteri gecesinin öncesinde geç saatlere kadar prova yapmakta ısrar etmesi üzerine piyanistin çalmayı bırakarak “Benim bir hayatım var, sen de artık dinlenmeli ve yarın gecenin tadını çıkar malısın” der.

3-Kendini yok etme / İlk Gösteride Sahnede Ölüm/ Yok Olarak Var Olmak

Polonyalı Weronika hem kendi bedeninden, hem de çevresinden gelen işaretlere aldırmaksızın sahneye çıkar. Eseri seslendirirken bile kalbi sancılanmaktadır, ağrıyan kalbine elini götürmektedir ve acı çektiği yüzünden anlaşılmaktadır. Ancak buna rağmen durmaz ve söylemeye devam eder. Ta ki kalbi artık bu yükü taşıyamayıp durana kadar. Weronika bir anda düşer, sahneye koşuşan seyircilerden biri Weronika’nın nabzını kontrol eder ve “Ölmüş” der. Yeteneklerini, tutkusunu, hayatı doruğuna kadar yaşama arzusunu sonuna kadar gerçekleştirmiş ve kendini sahnede yok etmiştir. Yok etmiştir, ancak kendisine verilen yeteneği ve yaşamı sakınmadan cömertçe ve sonuna kadar kullanmıştır. Bu bir anlamda kendini gerçekleştirmek ve var olmak olarak da yorumlanabilir.

Nina’nın mücadelesi ise kendi bedeninde yaşayan iki kişilik arasında yaşanmaktadır. Bir taraftan ortaya çıkmak için çırpınan siyah kuğu karakteri (Nina sürekli sırtında, kanat çıkabilecek olan bölgeyi kaşımakta ve kanatmaktadır, annesinin etki alanından kendini ne zaman serbest bıraksa vücudunda değişiklikler belirmektedir vb.) ile annenin davranışları yüzünden oluşan beyaz kuğu savaşılmaktadır. Ni-

na'nın siyah kuğuyu başarıyla canlandırabilmesi için kendi içindeki siyah kuğunun ortaya çıkması gerekmektedir. Nina sahnede beyaz kuğuyu başarıyla canlandırıp siyah kuğu kostümünü giymek üzere kulise geldiğinde kimi zaman kendi yüzünü onun bedeninde gördüğü ve mükemmel bir siyah kuğu karakterinde olduğu için yerine geçmesinden korktuğu Lily ile karşılaşır. Nina, Lily'yi kırık bir cam parçasıyla öldürür. Rakibi gördüğü ve "dışındaki" siyah kuğu Lily'yi öldürmüş ve kendi bedenindeki siyah kuğuyu çıkartmıştır. Sahnede dört dörtlük bir siyah kuğu temsili sunar. Kendi ruh dünyasında siyah kuğuya dönüşmüştür (Nina sahnede siyah kuğu performansını sergilerken şizofrenik kişiliğinin gerçek bir siyah kuğuya dönüştüğü, arkasındaki perdeye düşen gölgesinin kendisinden farklı olarak büyük kanatlı bir kuğu olması ile de sembolize edilmiştir). Ancak Lily'yi öldürmesi onun şizofrenik ruh halinin yarattığı bir yanılsamadır. Çünkü Lily hayattadır ve başarısından dolayı onu tebrik etmektedir. Aslında kırık cam parçasını sapladığı kendisidir. Tekrar sahneye dönüp beyaz kuğunun intiharını sergilediği sahnede tüm ekip kendisine cam parçası sapladığını anlamış, başına toplanmışlardır. Nina'ya "Sen ne yaptın böyle?" diyen yönetmene "Mükemmeldim" yanıtını verir. Nina da tıpkı Weronika gibi başarının peşinde koşmuş, kendisini sahnede yok etmiş ve yok olarak var olmuştur. Kendini gerçekleştirmesinin tek yolu kendini tüketmektir ve o da bunu yapmıştır.

Her ikisi de kendilerini "Öldüresiye" sahneye adanmış iki karakterdir, her ikisi de ilk gösterisinde, sahnede ölür (Nina'nın ölümü kesin değildir kendine cam kırığı saplamış olduğunu görürüz. Ancak çok kan kaybettiği göz önünde bulundurulursa öldüğü yorumlanabilir).

4-Zıt Karakterler/Kişilik Bölünmesi Sembolü Nesne Olarak Ayna ve Saydam

Küre

"Véronique'in İkili Yaşamı" filminde hem Polonyalı Weronika'nın, hem de Fransız Véronique'in küçük birer saydam küresi vardır. Polonyalı Weronika bir tren yolculuğu sırasında saydam küreden dünyaya bakarak dışarıdaki manzarayı baş aşağı gelmiş şekilde görür. Bu aksi yöne dönmüş görünüm, onun varlığını hissettiği ancak bir türlü anlam veremediği diğer yarısı Véronique'in dünyasıdır. Nitekim Polonyalı Weronika'nın saydam kürede gördüğü kırmızı renkli kiliseyi, Fransız Véronique rüyasında görmüş ve bunu babasına anlatmıştır. İki karakterin arasındaki geçişliliği sembolize eden bir nesnedir. Benzer bir nesne Siyah Kuğu filminde ayna olarak karşımıza çıkar. Ayna, Nina'nın kişilik bölünmesinin

bir sembolüdür. Örneğin Kuğu Gölü Balesi'nde başrolün kendisine verildiğini öğrendikten sonra bu müjdeyi annesine vermek üzere lavaboya gider. Tuvalet girmeden önce bir an aynaya bakar. Çıktığında aynada kırmızı ruj ile yazılmış bir hakaret kelimesi görür. Bu hakareti büyük ihtimalle kendisi -kişiliğindeki açığa çıkartamadığı siyah kuğu- yazmıştır. Çünkü Nina'da emekli olan baş balerin Beth'ten çaldığı bir kırmızı ruj olduğunu biliriz. Aynanın kişilik bölünmesinde bir sembol olarak kullanılışına bir diğer örnek de Nina'nın Lily ile geçirdiği eğlence gecesinden sonra eve döndüğü sahnedir. Sahnede Nina'nın eve Lily ile döndüğünü görürüz. Ancak bu Nina'nın gördüğü bir halüsinasyondan ibarettir. Nina aslında eve yalnız dönmüştür -Bunu ertesi gün Lily ile konuşmasından anlarız. Lily onunla evine gitmediğini söylemiştir-. Nina, evine Lily ile döndüğü sanısını yaşarken, yine her ikisinin aynadaki yansımasından ayrılışlarını görürüz. Nina'nın kişilik bölünmesi ayna üzerinden sembolize edilmiştir. Keza yine bale grubunun yönetmeni Thomas oyundaki çift karakteri balerinelere anlatırken aynadaki görüntüsü iki kişi olarak izleyiciye yansımıştır.

5-Balerin

Siyah Kuğu filmi bir balerinin hikayesidir. Véronique'in İkili Yaşamı ise biri müzik öğretmeni, biri şarkıcı genç kadınların hikayesidir. Bununla birlikte Véronique'in İkili Yaşamı filminde de balerin vardır. Véronique'in öğretmen olduğu okula kukla gösterisi sunmak üzere gelen kuklacı, balerin kuklaları ile gösterisini sunmuştur. Bale gösterisinde bir kukla balerin ölmekte, ve yerine yenisi kozasından çıkarak yeniden hayat bulmaktadır. Üstelik kuklacı ve Véronique birlikte yaşamaya başladıklarında kukla balerinleri Véronique'in simasında tasarlamıştır. Üstelik birisi çok kullanılacağı ve yıpranacağı için "Yedekli" olmak üzere iki Véronique, yani Weronika/Véronique yapmıştır.

6-İki Film Arasında Bir Ortak Nokta Olarak "Weronika" İsmi

Véronique'in İkili Yaşamı filminde içindeki siyah kuğuyu çıkartmış olan karakterin ismi Weronika'dır. Siyah Kuğu filminde Nina seçilmeden önce Siyah Kuğu'yu oynamak üzere seçilen balerinin ismi de Weronika'dır. Yönetmen Thomas önce Weronika'yı seçmiş, ancak Nina'da siyah kuğu olduğuna yönelik bir potansiyel hissetmesi üzerine Weronika'dan vazgeçerek Nina'da karar kılmıştır.

7-Diğer Kişilik ilk kez karşılaşılan mekan olarak toplu taşıma aracı

Polonyalı Weronika Krakow caddelerinde ilerlerken bur turistik gezi otobüsü görür. Otobüste kendisi ile birebir aynı (fiziki görünümünün yanı sıra kırmızı eldivenlerine ve giyim tarzına kadar aynı) olan Fransız Véronique'i görür. Véronique onu fark etmez. Turistik bir gezide olduğu için ve Krakow'da bulunduğu sırada halkın protesto eylemleri sürmekte olduğu için heyecanla fotoğraf çekmektedir. Otobüs-ten dış mekanın fotoğraflarını çeker. Bu sırada zaten tesadüfen Weronika'yı da çekmiştir ve bunu filmin sonlarına doğru fark edecektir.

Nina ise kendisinin zıt karakteri Liliy'yi -halüsinasyonunun bir sonucu olarak kendi siması ile- gördüğü ilk mekan da bir trendir. Bu kez her ikisi de trenin içindedir. Çünkü Weronika'nın ikili yaşamı filminde gerçekten iki ayrı insan varken, Siyah Kuğu filminde iki ayrı karakter tek kişinin, Nina'nın ruhundadır. Bu nedenle ilk filmde bir karakterin dışarıda, diğerinin içeride olması, ikinci filmde aynı trenin içinde olmaları anlamlıdır.

Diğer taraftan bir diğer ortak nokta da ikizini ilk görenin ölmesidir. Véronique'in İkili Yaşamı filminde Polonyalı Weronika kalp hastalığı nedeniyle ölmüştür. Siyah Kuğu filminde ise Nina kuliste siyah kuğu olan Liliy'yi -yine bir halüsinasyon olarak- bir cam parçasıyla öldürmüştür. Ancak Nina aslında her iki kişiliği de kendi bedeninde taşıdığı için aslında bizzat kendisini öldürmüştür.

8-Tek Ebeveyn

Her iki filmde de tek ebeveyn vardır. Weronika/ Véronique karakterlerinin anneleri ölmüştür ve her ikisinin de yalnızca babaları vardır. Nina'nın da babası yoktur, annesiyle yaşamaktadır. Ancak arada fark vardır. Weronika/ Véronique 'nın babalarıyla ilişkisi karşılıklı sevgiye dayalı, sağlıklı bir ilişkidir. Bununla birlikte Nina'nın annesiyle ilişkisi son derece sorunludur. Annenin kızı üzerinde aşırı bir baskısı ve kontrolü vardır. Çocuğunun büyümesini istemeyen, hep kontrol etmek isteyen bir yapıdadır. Kendi balerinlik kariyeri başarısızlıkla sonuçlanmıştır ve bu yüzden adeta kızını suçlar. Hatta filmde açıkça belirtilmemekle birlikte muhtemelen kızını taciz de etmektedir. Kızının bozuk ruh sağlığının temelinde bu durumun yatma ihtimali vardır.

9-Tacizci Yaşlı Adam

"Véronique'in İkili Yaşamı" filminde Polonyalı Wero-

nika ani bir kalp sancısıyla kendini banka atar. Soluklanıp kendine gelirken yoldan geçen yaşlı bir adamın pasif cinsel istismarına maruz kalır. Siyah Kuğu filminde de bu sefer Nina trenle evine giderken karşısında oturan yaşlı adamın pasif cinsel istismarına maruz kalır. Her iki filmde de kadın karakterler bu tacizlere sert tepki vermez, tacizcilere çıkmaz ya da kalkıp gitmezler. Weronika kalbinin verdiği sancı ile bankta otururken sadece şaşkın ve belki umursamazlığının bir ifadesi olarak hafifçe tebessüm eder. Nina ise yüz ifadesi ile rahatsız olduğunu belli eder, başını başka tarafa çevirir.

SONUÇ

"Véronique'in İkili Yaşamı" ile "Siyah Kuğu" filmleri metinlerarasılık yöntemlerinden biri olan anırtırma yöntemi ile karşılaştırılmıştır. Kişilik bölünmesi/çoklu kişilik/zıt karakterler teması, yeteneğini ölesiye kullanma konusu, kişilikler arası/paralel hayatlar arası geçiş sağlayan sembol nesne konusu, benzer karakterlere aynı ismi verme, ilk kez karşılaşılan mekanların benzerliği, sahnede ölüm gibi anırtırmalar başta olmak üzere çok sayıda ortak nokta tespit edilmiştir. Üstelik Siyah Kuğu filmi kendi içinde dahi metinlerarasılık barındırmaktadır. Zira filmde bir büyücü tarafından kuğuya dönüştürülen bir kızın hikayesini anlatan edinen Rus besteci Pyotr Ilyich Tchaikovsky tarafından bestelenmiş dört perde-lik bale eserini konu edinmiştir. Kuğu Gölü'nde beyaz kuğu ve onun zıt karakterdeki kardeşi siyah kuğunun çatışması söz konusudur. Filmde de annesinin kontrolünde, peluş oyuncaklarla dolu ve içeriden kilitlenmeyen odasında uyuyan çocuğu Nina ve Nina'nın dışarı çıkmak için gayret eden bastırılmış yetişkin birey Nina'nın çatışması vardır. Bu anlamda Siyah Kuğu metinlerarasılık içinde metinlerarasılık içeren bir film olarak karşımıza çıkmaktadır(Siyah Kuğu filminde ayrıca Kuğu Gölü eseri ile ilgili bir diğer metinlerarasılık da "Hürriyete kavuşmak için ölüm" temasıdır. Pyotr Ilyich Tchaikovsky'nin Kuğu Gölü eserinde genç kıza büyü yapılmış ve bir kuğunun bedenine hapsolmuştur. Bundan kurtulmayınca ölümü seçer. Nina da kendini gerçekleştirmenin yolu olarak bu davranışı sergilemiştir).

Her iki film arasında saptanan ve araştırma kısmında ayrıntıları ile ifade edilen kesişim noktaları metinlerarasılık tezini desteklemektedir. Her metin, kendinden önce yazılardan, işlenenlerden izler taşımaktadır. Siyah Kuğu filmi, Véronique'in İkili Yaşamı filmine üstü örtük olarak; izleyiciye yorum alanı açacak şekilde ortak noktalar taşımaktadır. Kendi içinde de Kuğu Gölü eserine açık göndermede bulunmaktadır. Gök kubbe altında söylenmemiş söz yoktur. Her söz, bir sonrakine kaynaklık etmektedir.

KAYNAKLAR

İNTERNET SİTESİ

Aktulum, Kubilay. Metinlerarası İlişkiler. Ankara: Öteki Ajans Yayınları, 1999.

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts&kategori1=veritbn&kelimesec=16535 (Erişim Tarihi:20.12.2018)

Aktulum, Kubilay. Sinema ve Metinlerarasılık Filmle-
rarası Etkileşimler ve Aktarımlar, Konya:Çizgi Kitabevi, 2018.

Dost, Betül. Taşdan, Tuğçe. "Metinlerarasılık Bağla-
mında Bir İnceleme: Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler ile Pa-
muk Prenses ve Avcı". International Journal of Languages'
Education and Teaching Volume 5, Issue 1, April 2017: 124-
131.

Ekiz, Tefik. "Alımlama Estetiği mi Metinlerarasılık
mı?". Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi
Dergisi 47, 2 2007: 119-127.

Gündoğdu, Ayşe Eda. "Metinlerarasılık Bağlamında
Tahsin Yücel'in 'Yalan' Adlı Romanı", Turkish Studies - In-
ternational Periodical For The Languages, Literature and His-
tory of Turkish or Turkic Volume 7/4, Fall 2012: 1893-1903.

Karatay, Halit. "Türkçe Dersi Öğretim Araçlarında
Yapılandırmacılık: Metinlerarasılık", Mustafa Kemal Üniver-
sitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (Cilt/Volume: 7 Sayı/
Issue: 14, Yıl/Year: 2010): 155 - 178.

Korkmaz, Ferhat. "Metinlerarası İlişkilerin Klasik Re-
torikteki Kökeni Üzerine Bir Araştırma. HİKMET" - Akade-
mik Edebiyat Dergisi (Journal of Academic Literature) Gele-
nek ve Postmodernizm Özel Sayısı, 2017: 71-88

Ögeyik, Muhlise. Metinlerarasılık ve Yazın Eğitimi.
Ankara:Anı Yayıncılık, 2008.

Özdemir, Serkan. Metinlerarasılık Yöntemleri Ömer
Seyfettin Hikayeleri. İstanbul:Dün Bugün Yarın Yayınları,
2017.

Şen, Cafer. "Kitle İletişim Araçlarının Ortaya çıkardığı
Sözel Kültür Ortamında Türkçenin Zenginleşmesine Yö-
nelik Olarak Sınırlarının Zorlanması". Gazi Türkiyat Dergisi,
Güz Sayısı, Sayı 7, 2010: 197-210.

Zengin, Mevlüde. "An Introduction To Intertextuality
As A Literary Theory: Definitions, Axioms And The Origina-
tors". Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Der-
gisi Sayı 25/1, 2016: 299-326.